

Dr Marcin Antczak (1977–2014)

Marcin jak zwykle zamyślony...
(© P. Szymański) - *Marcin, pensie as ever...*

Marcin Antczak urodził się 19 lutego 1977 roku w Ostrowie Wielkopolskim. Interesował się przyrodą, a w szczególności ptakami, od najmłodszych lat. Już w szkole podstawowej prowadził i dokumentował w notatniku ich obserwacje. Był uczniem Szkoły Podstawowej nr 11 im. Mirosława Feriča w Ostrowie Wielkopolskim (1984–1992), a potem I Liceum Ogólnokształcącego w Ostrowie Wielkopolskim (1992–1996). Pod koniec szkoły podstawowej i w liceum Marcin był prawdopodobnie jedynym z Ostrowa laureatem stypendium Prezydenta RP dla wybitnie uzdolnionych uczniów. Naturalnym terenem Jego pierwszych obserwacji ptaków był więc Ostrów, pobliskie osadniki ścieków w Rąbczynie oraz, szczególnie ukochane przez Marcina, łąki Odolanowskie. Już w roku 1994 wykonał inwentaryzację najcenniejszych dla nich gatunków lęgowych – ptaków siewkowych, a swoje wczesne obserwacje wykorzystał w przygotowaniu pracy magisterskiej na temat zgrupowań ptaków lęgowych łąk Odolanowskich. Marcin zawsze interesował się faunistyką i wiedzą fizjograficzną, a wyniki Jego obserwacji ptaków, od czasów szkoły podstawowej aż po studia znalazły się m.in. w monografii „Ptaki Wielkopolski” (Bednorz et al. 2000).

W roku 1992 Marcin został współzałożycielem i jednym z filarów powstającej w Ostrowie oraz w całej Południowej Wielkopolsce grupy miłośników i badaczy ptaków, która wkrótce weszła jako grupa lokalna do Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków, przyjmując obecną nazwę Południowowielkopolskiej Grupy OTOP. Mało która akcja Grupy w latach 1990. odbyła się bez udziału Marcina. Łączył naukowe, badawcze podejście do ptaków z wielką do nich sympatią. Był ogólnie lubianym kolegą. Przez wiele lat pomagał w obrączkowaniu bocianów białych i czarnych oraz w obrączkowaniu łabędzi niemych na Stawach Przygodzickich.

W latach 1996–2001 Marcin studiował biologię na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pracę magisterską obronił pod kierunkiem prof. dr. hab. Jana Bednorza w Zakładzie Biologii i Ekologii Ptaków UAM. Już w trakcie studiów dał się poznać jako znakomity terenowiec i przyrodnik, nie zamykający się w ciasnej specjalizacji. Chętnie wyjeżdżał w teren z kolegami, zawsze miał coś ciekawego do powiedzenia i pokazania. W teren nieznaną jeździł przygotowany w szczególową wiedzę i znał wiele sposobów na „zaliczenie” nowych gatunków do misternie kompletowanej ornitologicznej listy życia. Znał ptaki i rośliny naczyniowe, ale lubił też pracę z materiałem muzealnym. Ze starszymi kolegami jeździł do Bardejowa (Bardejova) na Słowacji, gdzie w oparciu o materiały

muzealne rozpracowywaliśmy tajniki biologii kawki, srokosza, a nawet żbika. Czas dzieliliśmy na naukę i rozrywkę, a dyskusjom nie było końca, zaś wtedy nawiązane silne więzy – mamy nadzieję – przetrwały próbę czasu.

Po obronie pracy magisterskiej odbył w latach 2001–2005 studia doktoranckie na Uniwersytecie Południowoczeskim w Czeskich Budziejowicach (*Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích*), w trakcie których poznał swą przyszłą małżonkę – Janę. Pracę doktorską obronił w roku 2005 (promotorami byli prof. Roman Fuchs z Czech i prof. Piotr Tryjanowski), a stanowiła ona cykl opublikowanych prac dotyczących różnych aspektów ekologii rozrodu srokosza. Materiał został zebrany – a jakże – głównie na Łąkach Odolanowskich. To dla poznania tego gatunku Marcin często przyjeżdżał do Polski. Jednakże gwoli ścisłości należy dodać, że to nie srokosz był Jego najwcześniejszą ornitologiczną miłością, lecz ptaki siewkowe. Kontakt z tym gatunkiem zawdzięczał w zasadzie przypadkowi i temu, że zwyczajnie chciał pomóc Martinowi Hromadzie ze Słowacji i Piotrowi Tryjanowskiemu w badaniach. Później pojechał z nimi – o czym wspomniano wcześniej – do muzeum w Bardejowie, gdzie znajduje się największa kolekcja okazów tego gatunku na świecie. Potem sprawy potoczyły się bardzo szybko. Marcin miał niezwykły talent w wyszukiwaniu gniazd, spiżarni i innych śladów obecności tego gatunku. Mówiąc „srokosz” zmieniał akcent i był to jedyny ptak, którego nazywał „gatunkiem z wielkiej litery”. Rozpoznawał osobniki po sobie tylko znanych cechach. Koledzy mogli to potwierdzić widząc dopiero kolorowe obrączki. Potrafił godzinami przekonywać, że srokosz to gatunek socjalny, o inteligencji nie mniejszej niż krukowate. Ostatnie lata upływały na gromadzeniu informacji dotyczących inteligencji tego gatunku. Prowadził obserwacje i coraz bardziej wymyślne eksperymenty. Niestety tych prac już nie zdążył złożyć do druku.

„Czeski okres”, zdobyty wtedy szacunek naszych południowych sąsiadów do Marcina jako ornitologa, jak i sympatia dla kolegi, zaprowadziła Marcina aż do Kamerunu, dokąd kilkakrotnie udawał się badać ptaki w ramach ekspedycji Uniwersytetu Południowoczeskiego. Opowiadał, jak cieszyły Go tam spotkania z naszymi, „polskimi” gatunkami wróblaków, które wędrowały lub zimowały w Kamerunie.

Kamerun dla Marcina, jak dla wielu innych ornitologów z Czech i Polski którzy tam pracują, był prawdopodobnie jednym z ostatnich „wolnych” miejsc na świecie, gdzie po prostu jechało się wyłącznie badać ptaki. Marcin zaangażowany był tam głównie w projekt dotyczący biologii nektarnika złocistego. Znakował ptaki, mierzył, pobierał próby krwi, pyłku kwiatów, którym się żywiły, a przede wszystkim obserwował zachowania. Jedną z jego ostatnich prac dotyczyła grupowych pokazów samców tego gatunku, które gromadzą się na granicach terytoriów po to, by zaprezentować się samicom, które wtedy mogą je między sobą porównać. Kamerun to było dla Marcina też kolejne miejsce, które pokochał, razem z ludźmi – również przyjaciółmi, których tam mamy – prostotą, zapachami, jedzeniem, pozostałościami nietkniętej ludzką ręką przyrody. Tam był wolny. Jak napisał na wieść o tragedii Marcina, Ernest Vunan, „nasz człowiek” w Kamerunie: *this is the saddest news of the decade*.

Marcin po powrocie do Polski mieszkał w Poznaniu i pracował w Zakładzie Ekologii Behawioralnej UAM. Zatrudniony był na stanowisku adiunkta, właśnie przygotowywał ostatnie dokumenty niezbędne do rozpoczęcia procedury habilitacyjnej. Jego głównym terenem badawczym były wciąż Łąki Odolanowskie, które stały się prawdziwym poligonem badawczym pracowników, studentów i doktorantów Zakładu, a potem także Instytutu Zoologii Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Marcin inspirował nie tylko ornitologów. Z czasem do Odolanowa zaczęli przyjeżdżać polscy i zagraniczni

parazytologów, herpetologów, teriologów i lepidopterologów. Rozpoczęło to długoterminowe prace nad powiązaniem różnych grup troficznych. Wszyscy przyjeżdżający badacze byli pod urokiem wspaniałego terenu i osobowości Marcina.

Badania w Polsce i w Kamerunie zaowocowały kilkudziesięcioma publikacjami naukowymi, których Marcin był autorem lub współautorem, w tym w czołowych światowych czasopiśmie naukowych. Prace te są znakomicie cytowane, dostając się nawet do podręczników.

Życie znakomitego naukowca i bardzo lubianego Kolegi zupełnie nieoczekiwanie przerwała śmierć. W deszczowy ranek 2 maja 2014 r. Marcin zginął w czołowym zderzeniu z cysterną z cementem na obwodnicy Środy Wielkopolskiej. Osierocił Rodzinę..., osierocił także licznych przyjaciół. W słowach pisanych po tym smutnym zdarzeniu powtarzało się „to niemożliwe, dlaczego On...” a po głowie kołatała się piosenka grupy Dżem, kapeli z naszych wspólnych spotkań i wracający do uszu refren: „Dobrze, że go nie znależ, bo przyjaciela straciłbyś...” Wielu z nas miało jednak szczęście Go poznać. Tak straciliśmy Przyjaciela, wspólnych chwil nie wróci nikt. Jedyne co możemy zrobić to kontynuować Marcinowe badania, starać się przekazać świadectwo o Nim innym. Chcemy to także zrobić w bardziej usystematyzowany sposób, przyznając co roku nagrodę dla ornitologa – terenowca z Europy Środkowej.

Ostatnie pożegnanie miało miejsce na cmentarzu parafialnym przy kościele p.w. św. Barbary w Odolanowie. Uczestniczyli w nim Rodzina i bliscy, koledzy z pracy, ale też ornitologów z wielu miejscowości z Polski, ze Słowacji i z Czech. Kondolencje nadesłali ponadto współpracownicy z Holandii, Wielkiej Brytanii i Kamerunu. Grób Marcina znajduje się tuż przy granicy powierzchni badawczej, miejsca które tak bardzo pokochał...
Requiescat in pace!

Summary: This obituary presents the profile and academic achievements of the late Dr Marcin Antczak (1977–2014) who was an assistant professor in the Department of Behavioural Ecology at Adam Mickiewicz University in Poznań. Dr Marcin Antczak was an excellent field ornithologist working on shrikes and other bird species in Central Europe and Africa. He tragically lost his life in a car accident on his way to the field on 2nd May 2014, in his 37th year of life.

Paweł T. Dolata

Południowowielkopolska Grupa Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków
ul. Wrocławska 60A/7, 63–400 Ostrów Wielkopolski
p.dolata@op.pl

Martin Hromada

Department of Ecology, Faculty of Humanities and Natural Sciences
University in Prešov, 17th November street 01, 081 16 Prešov, Slovakia
hromada.martin@gmail.com

Tomasz S. Osiejuk

Zakład Ekologii Behavioralnej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Umultowska 89, 61–614 Poznań
t.s.osiejuk@life.pl

Piotr Tryjanowski

Instytut Zoologii, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
ul. Wojska Polskiego 71C, 60–625 Poznań
piotr.tryjanowski@gmail.com

Publikacje dr. Marcina Antczaka

- Riegiert J., Antczak M., Fainova D., Blazkova P. 2014. Group display in the socially monogamous Northern Double-collared Sunbird (*Cinnyris reichenowi*). Behav. Process. 103: 138–144.
- Szymański P., Antczak M. 2013. Structural heterogeneity of linear habitats positively affects Barred Warbler *Sylvia nisoria*, Common Whitethroat *Sylvia communis* and Lesser Whitethroat *Sylvia curruca* in farmland of Western Poland. Bird Study 60: 484–490.
- Malecha A., Antczak M. 2012. Diet of the European polecat *Mustela putorius* in an agricultural area in Poland. Folia Zool. 62: 48–53.
- Janeček Š., Riegiert J., Sedláček O., Bartoš M., Hořák D., Reif J., Padyšáková E., Fainová D., Antczak M., Pešata M., Mikeš V., Patačová E., Altman J., Kantorová J., Hrázský Z., Brom J., Doležal J. 2012. Food selection by avian floral visitors: an important aspect of plant–flower visitor interactions in West Africa. Biol. J. Linn. Soc. 107: 355–367.
- Antczak M., Hromada M., Tryjanowski P. 2012. Sex differences in impaling behaviour of Great Grey Shrike *Lanius excubitor*: Do males have better impaling skills than females? Behav. Process. 91: 50–53.
- Reifová R., Reif J., Antczak M., Nachman M. W. 2011. Ecological character displacement in the face of gene flow: Evidence from two species of nightingales. BMC Evol. Biol. 11: 138.
- Wylegała P., Winiecki A., Mielczarek S., Antczak M., Chylarecki P. 2012. Spadek liczebności rycyka *Limosa limosa* w Wielkopolsce w latach 1980–2011. Ptaki Wielkopol. 1: 119–125.
- Riegiert J., Fainová D., Antczak M., Sedláček O., Hořák D., Reif J., Pešata M. 2011. Food niche differentiation in two synoptic sunbird species: a case study from the Cameroon Mountains. J. Ornithol. 152: 819–825.
- Majláthová V., Majláth I., Haklová B., Hromada M., Ekner A., Antczak M., Tryjanowski P. 2010. Blood parasites in two co-existing species of lizards (*Zootoca vivipara* and *Lacerta agilis*). Parasitol. Res. 107: 1121–1127.
- Antczak M., Hromada M., Czechowski P., Tabor J., Zabłocki P., Grzybek J., Tryjanowski P. 2010. A new material for old solutions – the case of plastic string used in Great Grey Shrike tj. *Lanius excubitor* nests. Acta Ethol. 13: 87–91.
- Antczak M. 2010. Winter nocturnal roost selection by a solitary passerine bird, the Great Grey Shrike *Lanius excubitor*. Ornithol. Fenn. 87: 99–105.
- Antczak M., Dolata P. T. 2006. Night roosts, flocking behaviour and habitat use of the non-breeding fraction and migrating White Storks *Ciconia ciconia* in the Wielkopolska region (SW Poland). In: Tryjanowski P., Sparks T. H., Jerzak L. (eds.). The White Stork in Poland: studies in biology, ecology and conservation. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, pp. 209–224.
- Kuczyński L., Antczak M., Czechowski P., Grzybek J., Jerzak L., Zabłocki P., Tryjanowski P. 2010. A large scale survey of the great grey shrike *Lanius excubitor* Poland: Breeding densities, habitat use and population trends. Ann. Zool. Fenn. 47: 67–78.
- Skoracki M., Antczak M., Riegiert J., Fainová D., Mikeš V. 2009. New species and new records of quill mites (Acari: Symbionychidae) inhabiting African passerines (Aves: Passeriformes). Acta Zool. Hung. 55: 123–137.
- Riegiert J., Antczak M., Fainova D. 2008. The first record of Short-eared Owl *Asio flammeus* in SW Cameroon. Malimbus 30: 165–167.
- Majláthová V., Majláth I., Hromada M., Tryjanowski P., Bona M., Antczak M., Víchová B., Dzimko S., Mihalca A., Pet'ko B. 2008. The role of the sand lizard (*Lacerta agilis*) in the transmission cycle of *Borrelia burgdorferi* sensu lato. Int. Journal Med. Microbiol. 298 (SUPPL. 1): 161–167.
- Jankowiak L., Antczak M., Tryjanowski P. 2008. Habitat Use, Food and the Importance of Poultry in the Diet of the Red Fox *Vulpes vulpes* in Extensive Farmland in Poland. World Appl. Sci. J. 4: 886–890.
- Hromada M., Antczak M., Valone T. J., Tryjanowski P. 2008. Settling decisions and heterospecific social information use in shrikes. PLoS ONE 3 (12), art. no. e3930.
- Ekner A., Majláth I., Majláthová V., Hromada M., Bona M., Antczak M., Bogaczyk M., Tryjanowski P. 2008. Densities and Morphology of Two Co-existing Lizard Species (*Lacerta agilis* and *Zootoca vivipara*) in Extensively Used Farmland in Poland. Folia Biol. Kraków 56: 165–171.
- Tryjanowski P., Antczak M., Hromada M. 2007. More secluded places for extra-pair copulations in

- the great grey shrike *Lanius excubitor*. Behaviour 144: 23–31.
- Tryjanowski P., Antczak M. 2007. Życie intymne dzierzb. Nauka 3/2007: 71–81.
- Antczak M., Hromada M., Tryjanowski P. 2005. Research activity induces change in nest position of the Great Grey Shrike *Lanius excubitor*. Ornis Fenn. 82: 20–25.
- Antczak M., Hromada M., Tryjanowski P. 2005. Frogs and toads in the food of the Great Grey Shrike (*Lanius excubitor*): Larders and skinning as two ways to consume dangerous prey. Anim. Behav. 55: 227–233.
- Antczak M., Hromada M., Tryjanowski P. 2005. Spatio-temporal changes in Great Grey Shrike *Lanius excubitor* impaling behaviour: From food caching to communication signs. Ardea 93: 101–107.
- Dolata P. T., Ekiert T., Antczak M., Rachel M., Zduniak P. 2005. Kolorowe znakowanie kawki *Corvus monedula* w Polsce. W: Jerzak L., Kavanagh B.P., Tryjanowski P. (red.). Ptaki krukowate Polski. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 313–318.
- Antczak M., Hromada M., Grzybek J., Tryjanowski P. 2004. Breeding biology of the Great Grey Shrike *Lanius excubitor* in W Poland. Acta Ornithol. 39: 9–14.
- Dolata P. T., Antczak M. 2003. Stwierdzenia bobra europejskiego (*Castor fiber*) w wielkopolskiej części Parku Krajobrazowego „Dolina Baryczy”. Biul. Parków Kraj. Wielkop. 9: 175–176.
- Kuczyński L., Tryjanowski P., Antczak M., Skoracki M., Hromada M. 2003. Repeatability of measurements and shrinkage after skinning: the case of the Great Grey Shrike *Lanius excubitor*. Bonner Zool. Beitr. 51: 127–130.
- Tryjanowski P., Hromada M., Antczak M., Grzybek J., Kuźniak S., Lorek G. 2003. Which method is most suitable for census of breeding populations of shrikes, *Lanius collurio* and *Lanius excubitor*? Ornis Hung. 12–13: 223–228.
- Antczak M., Konwerski S., Grobelny S., Tryjanowski P. 2002. The food composition of immature and non-breeding White Storks in Poland. Waterbirds 25: 424–428.
- Tryjanowski P., Antczak M., Hromada M., Kuczyński L., Skoracki M. 2002. Winter feeding ecology of male and female European wildcats *Felis silvestris* in Slovakia. Z. Jagdwiss. 48: 49–54.
- Hromada M., Tryjanowski P., Antczak M. 2002. Presence of the great grey shrike *Lanius excubitor* affects breeding passerine assemblage. Ann. Zool. Fenn. 39: 125–130.
- Tryjanowski P., Kuczyński L., Antczak M., Skoracki M., Hromada M. 2001. Within-clutch repeatability of egg dimensions in the jackdaw *Corvus monedula*: a study based on a museum collection. Biologia, Bratislava 56: 211–215.
- Tryjanowski P., Hromada M., Antczak M. 1999. Breeding habitat selection in the Great Grey Shrike *Lanius excubitor* - the importance of meadows and spring crops. Acta Ornithol. 34: 59–63.